

GELENEKSEL KORE EVİ HANOK'UN FENG SHUI İLKELERİ İLE KUTSAL MEKANA DÖNÜŞÜMÜ

The Transformation of Traditional Korean House -The Hanok- Into a Sacred Space through the Application of Feng Shui Principles

Ayşan Ilgın POLAT^{1*}, Sıdıka Benan ÇELİKEL^{2*}

¹ Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı, 07070, Antalya, Türkiye, Orcid No: 0000-0001-7856-9473

² Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, 07070, Antalya, Türkiye, Orcid No: 0000-0003-4895-0139

Makale Bilgisi

Makale Geçmişi:

Geliş	19.04.2023
Düzeltilme	03.05.2023
Kabul	18.05.2023

Anahtar Kelimeler:

Fengshui,
Hanok,
Geleneksel Kore Evi,
Kutsal Mekân,
Mesken,
Yer.

ÖZ

İnsanlık tarihinin başlangıcının hemen ardından ortaya çıkan barınma ihtiyacı, bireylerin kendilerini gerçekleştirme yolundaki ilk gereksinimi olmuştur. Bir bireyin sosyal, fiziksel ve ruhsal açıdan iyi olma hali üzerinde mekânın ve barınmanın etkisi büyüktür. Kartezyen (Descartesçi) felsefenin ve ardından aydınlanma çağı ile pozitivistimin bilim ve sanat alanlarında derin değişiklikler yaratması ile mekâna dair düşünceler de çarpıcı şekilde değişmiştir. Pozitivistimin mimari alandaki yansımaları ile "inşaat olarak mimarlık" anlayışı, geleneksel ve detaylarla bezeli birçok yapının göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Rasyonel ve kesin bilgiye verilen değer ile toplumlardaki bireyler de duygularından arınmış birer rasyonel hayvan olma yoluna girmişlerdir. Bireyler yaşadıkları mekanlardan koparak onları dışarıdan gözlemleyen birer seyirci haline gelmişlerdir.

Doğadaki elementlerin birer tezahürü olarak ortaya çıkan bir yaşam felsefesi olan feng shui bireyin mekan, yer ve ev ile olan ilişkisinde büyük rol oynamaktadır ancak pozitivistimin etkisi ile feng shui ve diğer birçok öğretimi mantıksız ve metafizik olarak görülerek tasarım süreçlerinden soyutlanmıştır. Bu çalışmada, doğu kültürlerinden biri olan Kore'de bulunan geleneksel evler Hanok'larda mekanların belirli feng shui ilkeleri ile nasıl sadece birer barınak olmaktan çıkıp bireyler için kutsal mekanlara dönüştüğü tartışılmıştır. Metinde Budizm, Çin ve Japon kültüründen etkilenen Kore kültürünün en önemli öğelerinden biri olan geleneksel Kore evi Heidegger, Norberg Schulz ve Eliade gibi düşünürlerin ürettiği kavram üzerinden incelenmiştir.

Article Info

Article History:

Received	19.04.2023
Revised	03.05.2023
Accepted	18.05.2023

Keywords:

Fengshui,
Hanok,
Traditional Korean House,
Sacred Space,
Dwelling,
Place.

ABSTRACT

The need for shelter, which emerged shortly after the beginning of human history, is one of the first needs of individuals in order to acknowledge themselves. Space and sheltering have a significant impact on an individual's social, physical, and spiritual well-being. With the Cartesian philosophy, the Age of Enlightenment, and positivism causing profound changes in both science and art, concepts about space have also changed dramatically. Many traditional and elaborate structures have been ignored due to positivist reflections in the field of architecture and the understanding of "architecture as construction." Individuals in societies have begun to become rational animals free of their emotions as the value placed on rational and precise knowledge has increased. Individuals have become observers, isolated from the environments in which they live.

Feng shui, a philosophy of life that emerged as a manifestation of the elements in nature, plays a significant role in the individual's relationship with space, place, and home; however, with the influence of positivism, feng shui and many other teachings were seen as illogical and metaphysical, and were abstracted from the design processes. It is discussed in this study how the spaces in Hanoks, which are traditional houses in Korea, transform from being just shelters to sacred spaces for individuals when certain feng shui principles are applied. The traditional Korean house is examined in the text as one of the most important

elements of Korean culture, which is influenced by Buddhism, Chinese, and Japanese culture, using concepts developed by thinkers such as Heidegger, Norberg Schulz, and Eliade.

* Corresponding author.

To Cite This Article: Polat, A.I., Çelikel, S.B. (2023). Geleneksel Kore Evi Hanok'un Feng Shui İlkeleri İle Kutsal Mekana Dönüşümü. Akdeniz University Journal of the Faculty of Architecture, 2(1): 57-75.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana en eski ve en önemli yapılardan biri olan konut, bireylerin yalnızca fiziksel iyi olma hallerine katkı sağlamamış aynı zamanda ruhsal ve zihinsel anlamları ile de bireyleri etkilemiştir. Ev, insanlığın yerleşik hayata geçmesi ile önem kazanmaya başlamış ve modern çağa kadar anlamsal önemini korumayı başarmıştır. Ancak 16. ve 17.yüzyıllarda gerçekleşen aydınlanma çağı, Kartezyen (Descartesçı) felsefe ve sonrasında gelişen 19. yüzyıl pozitivizmi ile metafizik olandan uzaklaşma süreci başlamıştır. Descartes bu süreçte birbirinden bağımsız ve tamamen kopuk iki farklı dünya biçimi ortaya koymuştur: düşünen şey (res cogitans) ile yer kaplayan şey (res extensa). Bu bağlamda yapılan ayırım ile dünya mekanik yasalara uygun hareket eden bir makineden farkı olmayan bir biçim almıştır ([Capra, 1982](#)). Matematiksel, kusursuz ve mutlak bu dünya modeli nedeniyle organik olan, canlı ve ruha sahip her şey reddedilmiştir. Bu reddediş bilim, sanat ve mimaride çarpıcı düşünen şey (res cogitans) ile yer kaplayan şey (res extensa) biçimde kendini göstermiş ve farklı disiplinlerde farklı yaklaşımlar doğmuştur.

Mimaride de metafizikten uzaklaşmaya yönelik biçimde kendini gösteren bu yaklaşım ile başta süsleme olmak üzere gündelik yaşam ve tarihsel arka plan reddedilmiştir. Metafiziğin kurtulması gereken bir fazlalık ve süs olduğu vurgulanmıştır ([Galison, 1990](#)). Mimarlık yalnızca işlevselliğe indirgenmiştir. Modernist mimarlar teknolojinin bilimin vücut bulmuş hali olduğunu ve bu nedenle insanların sosyal ve kişisel sorunlarını bu “araç” ile çözebileceklerine inanmışlardır. Bu süreçte, Le Corbuiser işlevi överek teknolojiye atıfta bulunmakta ve konutun “içinde yaşanacak bir makine” olduğunu vurgulamaktadır ([Corbusier, 1986](#)). Bütün uluslar ve iklimler için tek yapı fikri ile ortaya çıkan bu düşünce yapısı Avrupalı üst-orta sınıf yaşamından başkasına işaret etmiyordu ([Roth, 2014](#)). Bu Avrupa merkezli yaklaşım diğer bütün kültürel, tarihsel ve yöresel değerleri görmezden gelerek evrensel ve bütün dünyada kendine yer etmeye çalışan bir tavır sergiler.

Konutun batı dünyasında bu denli dramatik değişimlere uğradığı süreçlerde Asya’da ve özellikle de Orta Asya’da bireyler ile ev arasındaki bağ metafizik boyutundan kopmamayı başarmıştır. Batı toplumlarında aydınlanma süreci sonrası azalan eğilimlerin aksine; kutsal, sembolik ve spiritüel eğilimleri yüksek olan Doğu toplumlarının konutları ile olan ilişkileri oldukça karmaşık ve detaylıdır. Kore kültüründe bu detaylı ilişkiyi geleneksel evlerde görmek mümkündür. Çin feng shui’sinden doğan Kore pungsu’su ile konutlarının konumları, cepheleri, kullanılan malzemeler gibi fiziksel özelliklerin yanında enerji akışı sağlayan ve iyi talih getiren

yöntemlerin kullanılması ile de metafiziksel özellikler bir arada kendilerini var ederler. [Eliade \(1991\)](#)'ye göre bir toprak parçasını seçerek, oraya yerleşerek birey kendi evrenini kurar bir diğer deyişle onu yaratır. Böylelikle evrenin kuruluşunun bir benzerini kendisi gerçekleştirerek yeryüzünde kendi kozmosunu oluşturur. Bu sayede oluşan kutsal mekân kendini gösterir, aranıp bulunmasına gerek kalmaz ([Yılmaztürk, 2003](#)). Teknoloji ve deney ile özdeşleşerek enerji, talih, miras gibi kavramları karşısına alan modernist mimari toprağın önemini ve değerini de hor görmektedir. Heidegger'e göre yer-toprağın üzerinde olmak aynı zamanda gökyüzü ile de bir olmaktır. Bu nedenle ölümlü olan varlıkların toprağı koruması ve zaten var olana izin vererek imkân tanınması gerektiğini vurgulamaktadır ([Sharr, 2013](#)).

Geleneksel Kore evi Hanok'un konumu da buna benzer biçimde geomancy (jeomansi) adlı bir sistem ile seçilir. Toprak kehanetçiliğı olarak da adlandırılan bu sistem ile toprağın ve doğanın verdiği işaretler dikkatle izlenir ve mutlak karar ona göre verilir. Bu sistemde belirli feng shui (pungsu) ilkeleri ile kendini belirleyen kutsal mekân yeri, yeraltını ve göğü birbirine bağlar ([Ladner, 2017](#)). Böylelikle yalnızca barınma ihtiyacını karşılama ve işlevsel kullanımdan çıkarak kutsal bir boyut kazanır. Bireyin bugünü, yarını ve hatta ölümü ve ölümden sonraki hayatı da dahil olmak üzere kendisine dair ne varsa etkiler. Nesiller boyu devam edebilecek bir talih, kehanet ortaya koyar. Artık konut birey için harici olmaktan çıkar ve bireyin nesilden nesile aktarılabilen ve enerji akışına sahip bir parçası haline dönüşür. Bu çalışmada farklı yorumlaması yapılabilecek geleneksel konut kavramı, Uzakdoğu'nun en kadim ve eski öğretilerinden biri olan feng shui ilkeleri doğrultusunda kurgulanan mekanlar ile Batı felsefesinde çığır açıp paradigma kaymalarına sebep olmuş Kartezyen (Descartesçi) felsefe ile pozitivistimin ilişkisi bağlamında irdelenecektir.

2. FENG-SHUI VE KORE

Mimarlık tarihinin her daim en önemli uğraşlarından biri ev ve konut ile barınma olmuştur. Toplumunu oluşturan bireylerin hayatları boyunca önem verdikleri ve en popüler olan mekân “ev”dir. Ev barınma, zorlu hava koşullarından korunma ve yaşamsal gereksinimleri karşılamak dışında insanların sıkı bağlar kurarak köklendikleri, anlamın ve itinanın merkezidir ([Tuan, 1977](#)). Evin nerede ve nasıl yapıldığının bireyin ruh hali üzerinde karmaşık bir etkisi vardır. Farklı koşullarda, farklı coğrafi özelliklerde, farklı biçimsel ve mekânsal özelliklere sahip olan evler; birey ve aidiyet duygusu ile özgünleşerek özerk bir biçim alır ([Usta, 2020](#)).

Kadim bir Çin öğretisi olan Feng shui genelde mezarlar, konutlar ve köyler için kullanılır. Avrupa'ya ve Batı'ya bakıldığında şu anki yaşam kadar ölüm sonrası yaşam yani ahiret

hayatının da çok önemli olduğu görülür. Bu sebeple de onlar için nereye gömüldükleri çok da önemli değildir; yaşam sonrası hayat ve vaat edilen cennet onları beklemektedir. Öte yandan Orta Asya’da gömüldüğü yer ve yaşamın boyunca nerede yaşadığı dolayısı ile nereyi mesken tuttuğu oldukça önemlidir. Orta Asya’da bu süreçte “geomancy (jeomansi)” olarak adlandırılan ve Çin’deki feng shui sanatını temel alan bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistemin temel ilkelerinden biri bireyler için kendi psiko-fiziksel sağlığından sorumlu ve çevreleri ile sürekli bir enerji akışının varlığına olan inançtır. Bu ilke üç önemli başlıkta irdelenir. İlk olarak, doğanın büyümlü bir varlık olduğu ve toprağın sakinlerini kutsayabileceği ya da onlara zarar verebileceğini savunur. İkinci olarak, doğayı kişiselleştirilmiş bir varlık olarak ele alıp ona insani özellikler atar (bir nilüfer çiçeği ya da ordu kumandanı gibi özellikler). Üçüncü olarak, doğayı savunmasız bir varlık olarak görür ve insanı onu hem koruyabilecek hem de yok edebilecek bir konuma getirir ([Yoon, 1980](#)). Ayrıca hayat enerjisi olarak bilinen Qi güçlü enerjinin de bu sistemde önemli ölçüde etkisi bulunur ([Yoon, 2003](#)).

Feng shui “Kozmik nefesin yerel akıntılarıyla iş birliği yapmak ve uyum sağlamak için yaşayanların ve ölümlerin konutlarını uyarılma sanatıdır” ([Tuan, 1970](#)). Feng Shui, doğanın iki temel parçası olan feng (rüzgâr) ve shui (su) olmak üzere iki Çince harfin birleşimidir. Bu teori doğanın oluşunu kabul eder ve biz insanların doğanın bir parçası olduğumuzu hatırlatır. İkinci olarak, feng shui teorisini nasıl kullanacağımızı biz insanların doğadan nasıl fayda sağlayacağımızı belirler. Bu teori ile mükemmel bir şekilde eşleşirse insanlar sadece fiziksel zorluklardan değil, aynı zamanda zihinsel zorluklardan da kurtulabilmektedirler ([Liu ve Lim, 2014](#)). Bunun yanında bu teori kullanılarak ekolojik çevre ve yaşam ortamından fazlaca yararlanılabilir. Birebir çevirisi bir avuç dolusu toprağın yere atılması ile kehanette bulunmak olan geomancy kavramı, yaşamaya elverişli evler ve kullanıma uygun mezar alanlarını seçmek için kullanılmıştır. Feng shui teorisine göre, eğer bir kişi iyi bir toprakta yaşıyorsa, o topraktan etkilenecek ve başarılı olacaktır. Eğer bir ata iyi bir toprağa gömülürse, onun soyundan gelenler başarılı olacaktır, ancak ata kötü bir yere gömülürse, torunları talihsizliğe uğrar. "İyi toprak", feng shui ilkelerini karşılayan topraktır. Kore’de de feng shui sanatının ötesinde kullanılan geomancy “pungsu”¹ olarak adlandırılmaktadır. Kore’de bireylerin geleneksel evlerini, yaşam alanlarını ve mezarlarını geomancy sistemi ile oluşturulduğu söylenebilir ([Yoon, 2008](#)). Bu sistemin temel amacı, sakinlerini kutsayacak ve sonraki nesillere bu kutsanmış talihi aktaracak hayırlı bir bölge bulmaktır. Uğurlu ve hayırlı bir bölge için ideal şekiller çeşitli olup etrafı

¹ Metinde geomancy, pungsu ve feng shui kavramları yakın anlamlı olarak kullanılmış, aynı sisteme atıfta bulunmuştur.

dağlarla çevrili, önü bir akarsuya bakan bir at nalı veya koltuk şeklinde tepelerle çevrili bir yer en ideal biçimlerdendir.

Feng shui'nin yönü; yin-yang öğretisi ve sekiz trigram teorisine dayanmaktadır ([Liu ve Lim, 2014](#)). Buna göre yin ve yang güçleri ile beş element dünyadaki her şeyi oluşturur. Evrendeki her şey yin ve yang olarak sınıflandırılabilir. Yin toprağı, dişillığı, anneliğı, zayıflığı, yumuşaklığı ve yıkıcılığı temsil ederken yang ise göğü, erkeğı, babayı, gücü, sertliğı, ışığı ve yapıcılığı temsil eder. Feng shui soğuk nitelikli yin enerji ile sıcak nitelikli yang enerjinin dengesini vurgular ([Bruun, 2003](#)). Bu iki zıt gücün dengede olması ile kusursuz düzen oluşur. Oluşturulan bu dengenin ev sakinlerinin refahını arttırdığına inanılmaktadır ([Lee vd., 2011](#)). Yani feng shui (pungsu) ilkelerine uyan bir ev tasarımının, canlılar içinde yer alan pozitif enerji gücü olan Qi'yi arttırdığı ve terapötik alanlar doğurduğu düşünülmektedir ([Choi, vd., 2015](#)). Feng Shui'ye göre tıpkı insanların nefes alıp verdikleri gibi Qi enerjisi de canlı bir organizma gibi yaşar, canlıdır ve nefes alıp verir. Bu yaklaşım dünyadaki her şeyin Qi'den yapıldığını yani doğanın ve insanın da aslında Qi olduğuna dair bir görüşü desteklemektedir ([Song, vd., 2019](#)). Bu görüş ile Qi, insan ve doğa arasında daimi akış içerisinde ve dairesel sonsuz bir döngü oluşturmaktadır.

3. GELENEKSEL KORE MİMARİSİ VE KORE EVİ HANOK

Kore evi, geleneksel adı ile Hanok doğaya karşı belirli bir tutumu temsil eder, bir diğer deyişle onları kontrol etmek veya değiştirmek için çaba sarf etmek yerine coğrafi koşullara uyum sağlar. “Han” Kore anlamına gelirken “ok” da ev demektir ([Park, 2018](#)). Çin harflerinden üretilen bu kelime aynı zamanda “Kore'nin evi” veya “Kore halkının evi” olarak da tanımlanabilmektedir ([Seoul Hanok, 2021](#)). Hanok terimi aynı zamanda geleneksel Kore evlerini tanımlayan mimari bir terimdir. Üst, orta ve alt sınıfın evlerinde sosyo-ekonomik olarak belirlenmiş farklılıkların yanı sıra, bir Hanok'un bireysel farklılıkları esas olarak doğal çevresinden kaynaklanmaktadır. Hanok'un çevre ile uyumu, dış mekân tasarımının yanı sıra konumu, yapısı, stili ve yapı malzemesinden oluşur. Dört ayrı mevsim ile ılıman iklime sahip olan Kore yarımadasında, kışlık ve yazlık konut unsurlarının aynı anda belirlenmesi gereken bir Kore mimarisi oluşturulmuştur. Sıcak ve nemli yaz ayları için ahşap zeminli salonların yanı sıra uzun ve soğuk kış ayları için yerden ısıtma sistemleri geliştirilmiştir ([Şekil 1](#)).

Tutumunu tamamen doğa ile özel bir bağ kurma yolu ile oluşturan bu yaklaşım insan yapımı yapıların çevre ve mevcut coğrafi koşullara uyarlanmasını gerektirmektedir. Geleneksel Kore konutlarını inşa edenler geomancy kavramına sadık kalarak yerel coğrafi koşulları göz

önünde bulundurmışlardır. Doğu ya da batı yönü fark etmeksizin evler; arazi topraklarının verimli olduğu, kolay ulaşılan ve güzel bir manzaraya sahip alanlara inşa edilmektedir (Auri, 2022). Hanokların yerleştirildiği bölgelerde çevresi, coğrafya ve doğal ile uyumlu bir görünüm sergilerken, evler dağlara veya nehirlerle zarar vermeden iklimlendirilir.

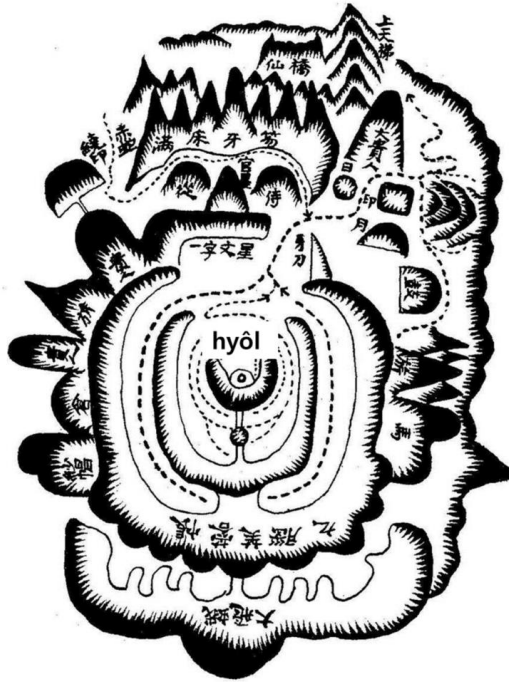

Şekil 1. Geleneksel Kore Evi Hanok, Gimhae, Güney Kore (Korea.net, 2022)

Figure 1. Traditional Korean House Hanok, Gimhae, South Korea (Korea.net, 2022)

Bir Hanok inşa ederken dikkate alınması gereken en önemli şeylerin başında inşaat alanını bulmak vardır, bir diğer deyişle mekânın yerini seçmek en önemli adımdır. Aileler ya da bireyler için uğurlu bir yer seçmek, orada yaşayan aileye ve onların soyundan gelenlere, Hanok'ların gelecek nesillere aktarılması gerektiği için iyi şans getirmektedir (Kim, 2002). Böylelikle mekânın kuruluşundan itibaren nesilden nesile aktarılabilen ve yalnızca fiziki olmaktan çıkarak metafiziki boyuta kapı açan bir deneyim doğmaktadır. Bu yapıların konumlandırılmasında belirli kurallara uyulmaktadır. Bu kurallara kısaca "Baesanimsu" denmektedir. Tam anlamı "arkada dağ, önde nehir" olan bu kavram ile en uğurlu ve enerjisi en yüksek alan seçilmiş olur (Naver, 2022). Ev bu şekilde konumlandırılırsa dağ yanındaki rüzgârdan korunacak ve nehirden temiz su ve yiyecek sağlayacaktır. Bu şekilde belirli bir ilkeye dayanan biçimde seçilen coğrafi konumlar oldukça avantajlıdır. Evler kuzeybatı kış rüzgarlarından etkilenmezler ve suya kolay erişim sağlanır. Evlerin sırtları dağlara dönerek ve yapıda yumuşak hatlar kullanılarak çevre ile uyumlu bir yapı elde edilir. Ülke topraklarının %70'inin dağlık olduğu dikkate alındığında böyle bir yer bulmak o kadar da zor olmamaktadır. Ek olarak, Hyol olarak tanımlanan bir kavram olan "bir delik" Koreliler tarafından enerjilerin

girip çıkabileceği, insan vücudunun açıklıklarına atıfta bulunmak için kullanılır (2 göz, 2 kulak, 2 burun deliği, ağız, anüs ve üretra) (Pratt ve Rutt 1999). Jeomantik olarak karşılığı bir dağın açıklığı olan “hyol” ile enerji akışı sağlanmaktadır. Bu alanda oluşan enerji gök ve yer enerjilerinin çok iyi dengelendiği, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını geliştirmek için orada yaşayan varlıklar tarafından en iyi şekilde erişilebildiği uğurlu bir yer oluşturur (Şekil 2). Bu nedenle, burada Dünya ve gök enerjisi etkileşime girebilir ve böylece insanın enerjisine fayda sağlayabilecek duyuşsal bir deneyim oluşturur.

Şekil 2. Pungsu Haritası. Ortada dağlarla çevirili ve önü akarsuya bakan, Hyol olarak ifade edilen jeomantik olarak enerjinin ve talihin en yüksek olduğu yer bulunur (Kim, vd., 2018).

Figure 2. Pungsu Map. In the middle, surrounded by mountains and facing the river, there is the geomantically called place Hyol where the energy and fortune is highest (Kim, et al., 2018).

Bunlarla birlikte bu yaklaşımlar, bütün bir konseptin yalnızca topografik kısmıdır. Her bir Hanok, coğrafi koşulların (rüzgârın, suyun, arazinin ve dağların mesafesi ve yönü gibi) yanında sahibinin kişisel ve ayırt edici amacını ve çıkarlarını karşılamak için inşa edilmiş çeşitli özelliklerde ayırt edilebilmektedir. Yalnızca evin konumu değil, inşaat için kullanılan malzeme de geleneksel evlerde dikkate alınmaktadır. Kullanılan malzemelerin tamamı doğal olan tahta, kil, payet, taş ve kâğıt gibi malzemelerden oluşmaktadır (Choi, 2022). Hanok evinde yapıştırıcı ve çivi gibi malzemeler bulunmamaktadır. Her şey, her bir parça birbirine uyacak şekilde inşa edilmektedir. Evin ana yapısı ahşap sütunlardan oluşmaktadır ve çoğunlukla ağaç orijinal hali

ile muhafaza edilmektedir ([Cecile, 2015](#)). Böylece ağacın kendi temeli sütunların da temeli olur. Aslında ağaç evin de temeli olmuş olur.

Geleneksel Kore evinin yapılandırılmasında feng shui kadar Konfüçyüsçü düşünce de etkili olmuştur. Ataerkil sistemin gelişmesi ve cinsiyet rollerinin belirginleşmesi ile konut da değişmeye başlamıştır ([Krzysztofik, 2019](#)). Konfüçyüsçü düşüncede kadın ve erkek için ayrı roller bulunmaktadır, erkek aile üyelerinin dış dünyayla bağlarını sürdürmeleri gerekmektedir. Sarangchae (erkekler mahallesi) isimli ana karşılama alanı, konukların kabul edileceği ön kapının yanındaki küçük bir odadan evrimleşmiştir ([Şekil 3](#)). Ataerkil sistem ile hane reisinin ve en büyük oğlunun günlük faaliyetlerini gerçekleştirdiği bu alanda ailenin otoritesi sembolize edilmiştir. Baba oğullarına burada inançları ve yasaları öğretir, birlikte okuma yaparlar ve misafirleri burada kabul ederler ([Sanku, 2022](#)).

Kadınlar bölümü olan anchaese sarangchae'nin yanında alçak bir duvarın arkasında yer almaktadır. Bu kısım evin özel ve kısıtlı bölümüdür, çoğu aile etkinliği burada gerçekleşmektedir ([Şekil 3](#)). Tam karşılığı “iç mahalle” olan anchaese adı, soylu sınıf konutlarında kadınların yaşamlarının özünü de ele geçirmiştir ([Sanku, 2022](#)). Evlendikten sonra bir kadın, kocasının evinin anchaese' sine taşınarak hayatının geri kalanını evden hiç çıkmayarak burada geçirmektedir. Dış dünya ile ilişkileri mutlak bir minimumla sınırlanmaktadır ve kendilerini ev hayatına adanmışlardır.

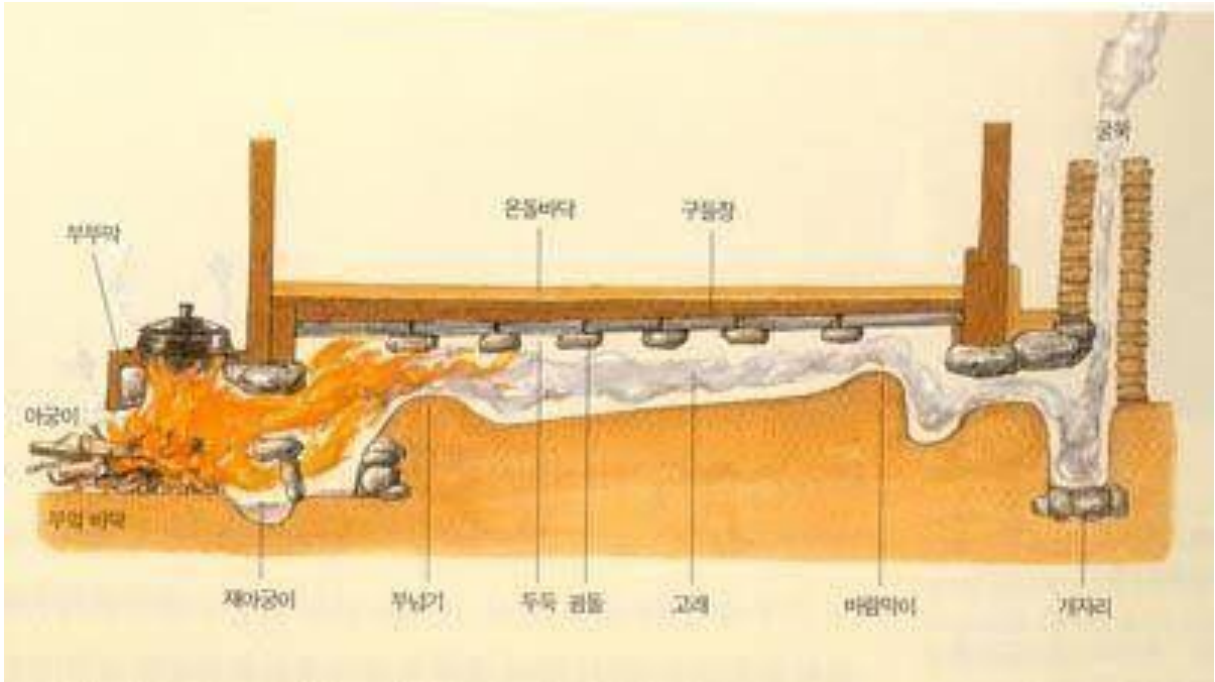
Şekil 3. a) Sarangchae-Erkekler Mahallesi ([Sanku, 2022](#)). **b)** Anchaese-İç Mahalle ([Cerealmag, 2020](#)).

Figure 3. a) Sarangchae-Man's Section ([Sanku, 2022](#)). **b)** Anchaese-Inner Section ([Cerealmag, 2020](#)).

Ondol adı verilen alttan ısıtma sistemi ile Kore geleneksel evleri benzer geleneksel konut yapılarından ayrılmaktadır. Ondol sistemi ile geleneksel tasarıma sahip bir şömine olan ısı

kaynağının doğrudan zeminin altından geçerek evin tüm odalarına eşit ısı dağılımında bulunması sağlanmaktadır. Isıtma sistemi, konveksiyon adı verilen akım sistemi üzerine kurulmuştur (Lee, 2021). Zemini oluşturan ahşap malzeme ile zeminin altında bulunan yanıcı malzeme hiçbir zaman birbirlerini tetikleyecek biçimde seçilmemektedir. Kore yarımadasında kışların oldukça soğuk ve kuru, yazların ise sıcak ve nemli geçmesi sebebi ile havanın farklı dolaşım modelleri oluşmaktadır. Bu nedenle Hanok'lar yapılırken evlerde hem ısıtma hem de soğutma sistemlerinin aynı anda yer alabileceği bir sistem geliştirilmesi gereği oluşmuştur. Ahşap yanıcı bir madde olmasına rağmen yapılan evlerde gelişmiş coğrafi ve iklimsem bilgi sayesinde dünyanın hiçbir yerinde benzeri görülmemiş ve bilime dayalı bir mimari geliştirilmiştir (Antique Alive, 2015). Bu geleneksel ısıtma sistemi ile başı serin ayağı sıcak tutarak sağlıklı olunacağı inancı bulunmaktadır (Sanku, 2022) Bu sistem sayesinde günlük ev hayatı zemin üzerinde şekillenmiştir. Evin üyeleri yerlerde uyumakta, oturmakta ve yemek yemektedirler (Şekil 4).

Şekil 4. Alttan ısıtma sistemi Ondol (Naver, 2020)

Figure 4. Underfloor heating system Ondol (Naver, 2020)

Bu sistemin doğrudan sonuçlarından biri de evde kullanılan alçak mobilyalardır. Türk ve Ortadoğu kültürlerinde de bulunan yer sofrası ve yer masası benzeri alçak yemek masaları sayesinde evin hizmetkarları yemekleri mutfaktan kolaylıkla taşıyabilmektedir. Aynı zamanda özellikle kış aylarında sıcak zeminde oturarak yemek yemek de mümkün kılınmıştır. Zeminin ve yerin ev hayatının bu denli önemli bir parçası haline gelmesi sonucunda çoğu Batı

toplumundakinin aksine yatıp uydukları ve yemek yedikleri yere olan saygılarından ayakkabılarını çıkararak evlerine girdikleri görülmektedir. Bu gelenek günümüzdeki modern konutlarda da devam etmekte ve artık Batı toplumlarındaki konutlarda dahi alttan ısıtma sistemleri olarak kendini göstermektedir ([Cecile, 2015](#)).

Hanok'un avlusu Batı mimarisindeki benzer örnekleri gibi beklenilenin aksine peyzaj öğeleri donatılmış değildir. Daha ziyade kasıtlı olarak boş bırakılmıştır ([Şekil 5](#)). Bunun asıl nedeni, evi çevreleyen doğal ortamın zaten evin kendi bahçesi olarak görülmesidir (Sartor, 2019). Bahçeye ulaşmak için tek yapılması gereken kapıyı açmaktır. İç bahçenin boş bırakılmasının sebebi mahremiyetin yanı sıra alanda birçok şeyin tutulup depo olarak da kullanılabilmesidir. Hanok'un ülkenin hangi bölgesinde yer aldığına göre plan şeması ve iç bahçe düzeni de değişmektedir. Ülkenin kuzey kısımlarında ısıyı korumak için kare biçiminde iç bahçeler tercih edilirken, daha sıcak ve ılıman olan bölgelerde L şeklinde iç bahçeler kullanılır ([Tudor, 2014](#)).

Şekil 5. Geleneksel Kore evi iç bahçesi ([Antique Alive, 2015](#))

Figure 5. Traditional Korean house interior garden ([Antique Alive, 2015](#))

Yer seçiminden malzeme kullanımına, plan şemasından ısıtma sistemlerine kadar evler yalnızca birer fiziksel yapı olmaktan çıkarak farklı boyutlarda farklı değerleri temsil eden birer uğurlu tılsım biçimini almışlardır. Zaman zaman ıssız ve boş hissettirebilen bu yapı aslında özünde yapay dokunuşlardan uzak, yalın ve derin anlamlar içermektedir. Evi çevreleyen doğaya ait rüzgâr, toprak, ateş ve gökyüzü gibi tüm doğal unsurları ev kendi içerisinde kucaklayarak

onunla bir bütün haline gelmiştir. Başka bir deyişle Hanok; doğa, ev ve insan arasında arzu edilen birliğin gerçekleşmiş halidir ([Antique Alive, 2015](#)). Tüm bu bileşenler sayesinde geleneksel Kore evi olan Hanok; doğa ile tamamen uyumlu, çabasızsız, sade, gösterişsiz, yumuşak, alçakgönüllü ama bir o kadar zengin, zarif ve asil bir yapıya dönüşmüştür. Doğaya saygı ve müdahalesizlik ilkesi ile tasarlanan bu yapıların inceliği, güzelliği ve derinliği de tam da bu erdemlerinden doğmaktadır. Hanok, doğanın düzenine uymaktadır ve onun peşinden giderek akış içerisinde kendine yer edinmektedir. Görüldüğü üzere yin ve yang unsurlarının kusursuz dengesi yapıda da ahenk içerisinde dans etmektedir.

4. METAFİZİK VE KUTSAL BİR DENEYİM OLARAK MESKEN TUTULAN EV

Kutsal mekân olarak adlandırılan mekânın belirlenmesinde insanın kendi şahsi seçimi neredeyse hiç rol oynamamaktadır. Kutsal mekân insana kendini göstermekte ve kendini keşfettirmektedir. Kutsal mekân olarak belirlenen evin konumu diğer her şeyden önce öteki yerlerden ayrılmıştır ve kendini belli etmiş bir mekandır. Bu alanlarda insan seçimi veya müdahalesi bulunmamaktadır, mekânın bizzat kendisi onu çevreleyen alandan farklıdır. Kutsal mekân seçildikten sonra toprakta artık geri dönüşü olmayan bir kırılma yaşanır ve artık bu toprak parçası diğer bölgelerle aynı statüde olmaktan çıkar ve farklı özellikler kazanır. Bu şekilde ayrışan ve özgünleşen alan diğerlerinden farklı birçok güce maruz kalarak kutsallaşmış olur. Kutsal mekânın keşfedilerek oluşturulması ile bireyin dünyası ontolojik olarak kurulmuş olur. Birey öncesinde yersiz, yurtsuz ve merkezsiz herhangi bir dayanağı olmayan sonsuz boşluktan çıkararak sabit bir nokta, bir merkeze sahip olur. Böylece daima yönlendirilmeye ve etraftan gelecek işaretlere ihtiyaç duyan birey için bir başlangıç noktası doğmuş olur. Bu noktanın doğuşu ile evin kutsallaşması dünyanın yaratılışı ile eş ve özel bir deneyime işaret etmektedir ([Eliade, 1991](#)). Orada bulunan doğanın kendine özgü enerjisi bireyi kendine çağırılmaktadır. Eliade'ye göre arkaik toplumların çoğunda kutsal mekânın belirlediği yerde bir açıklık oluşmaktadır. Geomancy sistemindeki Hyol olgusuna benzer bu açıklık yeraltını, yeryüzünü ve gökyüzünü birleştirmekte ve bu bölgeler arasında iletişim kurulmasına olanak sağlamaktadır. Yeraltı göçüp gidenleri yani ölüleri dünyasını, yeryüzü insanların dünyasını ve gökyüzü de ilahi güçlerin dünyasını temsil etmektedir. Bu güçlerin birleşerek iletişim kurduğu nokta kutsal ve evrensel bir sütun/kaide olarak ifade edilmektedir. Axis Mundi olarak adlandırılan bu sütun yeryüzünü ve gökyüzünü taşıyıp birleştirmekte ve evrenin bizzat merkezinde yer almaktadır ([Eliade, 1991](#)). Bu simge direk, merdiven, dağ, ağaç gibi farklı ve çeşitli simgelere karşılık gelebilmektedir. Qi olarak adlandırılan evrensel enerji de büyük ölçüde gök, yer ve insan olarak ifade edilen ve astronomi, coğrafya ve insan ilişkileri ile ilgili

3 ana enerjiye bölünmektedir. Bu nedenle zaman, mekan ve insan ile cennet, yeryüzü ve insanın enerjisi ile bağlantılı bir alan oluşmaktadır (Song, vd., 2019). Kore feng shui'si olan pungsu öğretisinde de dağların merkez ve evi sarmalayan birer kol olması metaforu ile evrenin merkezi, enerji akışının en yüksek olduğu nokta evin bulunduğu yerdir. Oluşturulan bu noktada Axis Mundi ile “ortada”, “yeryüzünün göbek çukurunda” bir eksen oluşturulmakta ve artık dünya bu kozmik eksen etrafında uzanmaktadır (Yılmaztürk, 2003). Bu merkezin/eksenin Hanok'larda kullanılan ağaç gövdeleri ile yakından ilişkisi vardır. Ağaçların temeli-kökü evin de temeli-kökü biçimini alır ve toprak ile ev, ev ile gök arasında bir bağ kurar.

Kutsal mekânın oluşturulması bir insanın bir yerleşim yerini seçip onu mesken haline getirmesi ile başlar. Heidegger'e (1971) göre mesken tutmak insan doğasının varoluşsal bir parçası olarak insanın bütünsellik sunan bir çevre ile problemsizce özdeşleşmesidir. “İnsan, “mesken tutmayı” bildiği zaman yapı yapabilir; yapı yapabildiği zaman “mesken tutabilir” (Ojalvo, 2012). İnsan çevresinde olup bitenleri ve meydana gelenleri yerleşerek, mesken tutarak algılar (Heidegger, 2018). Bu sayede evrenin yaratılışı yeniden yeryüzünde tezahür ederek simgesel biçimde kozmosa dönüşüm gerçekleşmektedir. Öncesinde belirsiz ve tanımsız olan toprak parçası artık yeniden yaratılarak yani kutsallaştırılarak insana ait bir biçim kazanmaktadır (Yılmaztürk, 2003). Kore geleneksel evinde de inşadan sonra mesken tutabilmek için o “yer”in öncelikle jeomantik gereklilikleri sağlaması, iyi enerji üretmesi ve sakinlerine iyi talih getirmesi beklenmektedir. Seçilen bu yer, sıradan ve herhangi bir konum değildir. İnsanlar ve nesiller arası deneyimlerin çağlar boyu kökler saldıği bir noktadır. Bir mekânın “yer” olabilmesi zamanla ve o zaman içerisinde doğa-birey dengesinin yavaş yavaş bölgeye kök salması ile mümkündür. “Heidegger’in dasein (varoluş) ve dwelling (ikamet etme) arasındaki ilişki ile tanımladığı “yer” algısının kök salmanın kaynağı olan “ev” ile karşılık bulduğu söylenebilir” (Usta, 2020). Yer; gelenek, görenek, davranış ve inanışların taşıyıcısı haline dönüşmektedir. Bütünsel bir yapı oluşturarak bir insan topluluğu ile yer arasında armonik bütünsellik sağlanır (Heidegger, 1971). Böylece nesiller boyu devam edebilecek bir mesken tutma geleneği başlar, bölge kutsallaşır. Bireyler toprağın dört bir yanında başıboş gezmeden var oluşunu mesken tutarak sağlar. Bu sayede Heidegger'in deyimi ile dünyada olmak, evde olmak mümkün kılınır. Birey soyut ve matematiksel boyutta sıkışıp kalan mekânı, kendi deneyimi ile içselleştirerek bir yolculuğa çıkar (Heidegger, 1977) ve bu sayede “yer”in ayrımını ve kutsallığını kavrar. Mekân her ne kadar kutsal ve metafizik bir deneyimin kapılarını açsa da Kartezyen (Descartesçi) felsefe ve sonrasında gelişen pozitivizm ile bu özelliklerini yitirmeye mahkûm bırakılmıştır. Artık mesken tutulan bir yer değil de yalnızca fiziksel mekanlar ve onları

birer makine gibi kullanan insanlar vardır. “Descartes’tan bu yana mekâna dair belirli bir bakış hâkimdir. Descartes’ın res cogitans ile res extensa ayırımından giderek, ya sadece maddi (res extensa) ya da Hegel’deki gibi mantıksal-epistemolojik soyutluk; ya Öklidci geometrideki gibi, koordinatlar, çizgiler ve düzlemlerle tanımlanan boş bir yüzey, ya da Kant’taki gibi, ampirik alandan koparılıp, bütün deneyimlerin ön koşulu, a priori mutlak kategoriler olarak tanımlanmıştır” (Avar, 2009). Heidegger tarafından kullanılan farazi köprü argümanında da yer kavramı detaylı biçimde açıklanır. “...yer, köprü olmadan önce zaten orada değildir, köprü olmadan önce ırmak boyunca bir şey tarafından işgal edilebilecek birçok nokta vardır. Bunlardan biri bir yer olup çıkar, bunu da köprü sayesinde yapar. Dolayısıyla köprü orada durmak için önce bir yer tutmaz, aksine bir yer ancak köprü sayesinde meydana gelir.” (Sharr, 2013). Yer, fiziksel ve somut bir olgudan farklıdır. Bunun yanında mekan daha soyut bir olgudur. Bu nedenle yerler bunların arasındaki mekanlara işaret eder (Usta, 2020). Yer olgusu, ancak birey ile olan ilişkisi ile var olur. Aynı zamanda bireyin var oluşu için de vazgeçilmezdir. Heidegger’in (1977) “Modern çağın temel hadisesi dünyanın resim olarak fethedilmesidir” söylemi ile yer ile bağı kopan modern insanın asıl problemi gözler önüne serilmektedir. Geleneksel Kore evinde de yer ile bağı kopan ve atalarından talihli kısmet alamayanlar hayata birer izleyici olarak gelirler. Ev onlar için fiziki bir boyuttan fazlası değildir, gelecek nesillere aktaracak bir kültür, talih ve gelenek sunamazlar. Bunun aksine yer ve yerin ruhu ile güçlü bağlara sahip olan ve kozmosu yeryüzünde deneyimleyen bireyler nesiller boyu aktarılacak iyi talihin veliahdı olurlar.

Norberg-Schulz tarafından Heidegger’in varoluş felsefesinden esinlenilerek oluşturulan yerin ruhu (genius loci) kavramı Hanok’larda da sıkça rastlanan bir olgudur. Özünde Antik Roma döneminde ortaya çıkan bu kavram, Romalıların yaşamları boyunca onlara eşlik eden ve kaderlerini belirleyen koruyucu meleklerinin mekanlarda da olması biçiminde ortaya çıkmıştır (Petzet, 2008). Norberg-Schulz’a (1984) göre doğal ve yapıli mekanlar varoluşsal ve yapısal olarak birbirlerine benzemektedirler. Fiziksel öğeler içermek, doğa kuvvetlerinin, ışığın, zamanın etkisi altında bulunmak biçiminde sıralanan beş temel olgu ile bu benzerliği açıklamaktadır. Bu sayede “özümsedikleri doğal çevrelerinin ruhunu yapıli ortamlarına yansıtabilmiş “yer”lilerin yerleşkeleri de bir ruh barındırırlar” (Alangoya, 2015). Böylece salt fiziksel bir anlamı olan mekan bu ruh farklı derinliklere sahip bir biçim alır ve “yer”e dönüşür (Akbalık, 2015). Genius loci (mekanın ruhu) yalnızca köylerde, evlerde bulunmamaktadır. Doğal unsurlardan olan vadiler, nehirler ve dağların (genius valli, fontis, fluminis, montis) da birer ruhu vardır (Petzet, 2008). Yerin ruhu ve yerin enerjisi gibi kavramları Kore evinin

inşasında ve ardından kullanımında görmek mümkündür. Özellikle evin etrafını saran nehir, dağ ve diğer doğal unsurların enerji ve ruhundan beslenen Hanok, bir kez daha kutsal bir deneyimin kapılarını aralamış olur. Böylelikle “evin ruhu” oluşmaktadır. Bu ruh Kartezyen (Descartesçı) felsefesinin ağaç metaforu ([Celikel, 2015](#)) olarak kullandığı ağacın köklerinin metafizik, gövdesinin de fizik olduğu felsefede ayrılmış iki olguyu kucaklayarak bireyin ev ile özdeşleşmesini sağlamaktadır. Mekan ne tamamen somut ve fiziksel ne de soyut ve nesneye dayalı bir şeydir. Tüm boyutları ile hem bir kavram hem de bir gerçekliktir. Sabit, donuk, durağan değil aksine devamlı akış ve devinim halindedir. Böylece bu akışlar farklı zamanlarla birbirleri ile çakışarak, birleşerek anlamlı ve algılanabilen bir biçim kazanmaktadır ([Lefebvre, 1991](#)). Bu biçim sonucunda oluşan yer de kültürlerin, geleneklerin, talihin taşıyıcısı olmuş ve doğa ile insan arasındaki bütünlüğü sürdürmüş olur ([Norberg-Schulz, 1984](#)).

5. SONUÇ

Aydınlanma çağı ve ardından gelen modern çağ ile çarpıcı derecede değişen sanat ve mimarlık; kimliksiz, yersiz ve tek tipleşmiş mekanların doğmasına sebep olmuştur. Kimlikleri ile ruhlarını ve enerjilerini kaybeden bu mekanlar birer “yer” olmaktan çıkarak insan deneyiminden giderek uzaklaşmış ve birer obje biçimini almıştır. Büyüsel, mistik ve mitik bir diğer değişle metafizik unsurlar tamamen terk edilmiştir ([Gane, 2002](#)). Birey, yapı ve çevre arasında iletişimi sağlayan kimliksel, ilişkisel, tarihsel bağların gücünün giderek azalması ve yok olması evin de anlamını yitirmektedir (Özcan ve Güngör, 2019). Evin anlamını yitirmesinin yanında krizler, salgınlar, savaşlar ve buhranlar arasında çırpınan bireyler zamanla aidiyet duygularını kaybetmişlerdir. Eksenleri kayan ve merkezi başlangıç noktalarını kaybeden insanların mesken tutmanın sağladığı ait olma ve mesken tutma hissiyatına geri dönmesi gerekmektedir. Mekanların insanların içinde gerçekten yaşadıklarını hissettikleri biçimde tasarlanması gerekmekte ve mimari yapıların bireyin duyularına, ruhuna dokunması ve onda unutulmayacak deneyimler yaşatarak farkındalığı arttırması beklenmektedir. Bireyler ancak mesken tutmayı bildiklerinde yapı yapabilmektedirler. İnsan varoluşunun temeli doğal ve uygun formda bir “yer”e ait olmak, oranın ruhu ile beslenmektir ([Norberg Schulz, 1984](#)).

Bu bağlamda çalışmada aidiyetin, yerin ruhunun ve Qi enerjisinin kadim öğretiler eşliğinde uygulandığı bir sistem olan feng shui'nin geleneksel Kore evi üzerindeki etkileri tartışılmıştır. İster Qi ister Hyol ister genius loci olarak adlandırılınsın, mekanların birer mesken olabilmesi ve bireylerin evde hissetmeleri için gerekli olan tek şeyin doğaya kulak vermek, ona müdahale etmeden yalnızca onu dinleyerek ve ona uyum sağlayarak var olması gerekmektedir.

[Heidegger'in \(1971\)](#) belirttiği üzere insan evsizliği üzerine düşünmeye başladığında mesken tutmaya olan ihtiyacının da farkına varır ve bu çağrıya kulak verir. Yolunu kaybeden ve kozmosta bir noktadan ötekine savrulan modern insanın da bu çağrıya kulak vererek yalnızca ağacın gövdesine ya da dallarına bakmaksızın ağacın köklerine de inmesi gerekmektedir. Ancak böyle tüm enerjilerin kusursuz dengede olduğu ve bireyin kendini “ev”de hissettiği bir yer doğmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akbalık, E., 2015. Çok boyutlu bir temsil aracı olarak mekân/yer. *Altüst Dergi*, s. 14.
- Alangoya, K.A., 2015. “Genius Loci” Kavramı ve Mimarlık Eğitiminde Doğal ve Yapılı Çevre İlişkisi. *Mimarlık Dergisi*.
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=399&RecID=3760> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Antique Alive, 2015. “Traditional Korean House - Hanok Hanok (Traditional Korean House) – a place of subtle beauty and quiet dignity”.
https://www.antiquealive.com/Blogs/Hanok_Traditional_Korean_House.html (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Auri, 2022. “Location and Feng Shui, Impression of Hanok, About Hanok”. Auri National Hanok Center. https://www.hanokdb.kr/theology_eng/sub_03 (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Avar, A.A., 2009. Lefebvre’in Üçlü Diyalektiği, *Dosya 17*, Mimarlar Odası Ankara Yayınları, Ankara.
- Bruun, O., 2003. *Fengshui in China: Geomantic Divination Between State Orthodoxy and Popular Religion*. University of Hawaii Press.
- Capra, F., 1982. *Batı Düşünme Tarihinde Dönüm Noktası*. İnsan Yayınları, İstanbul, pp. 61-70.
- Cecile, P., 2015. “Hanok: a way of life. Koreans”.
<http://www.koreners.com/bbs/blog/1097/Hanok:%20a%20way%20of%20life.?ckattempt=2> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).

- Cerealmag, 2020. "Cereal - Korean Furniture Museum". Instagram. <https://www.instagram.com/accounts/login/?next=/p/B-EwItEgqxw/> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Choi Y., Buzinde C.N., Lee C.K., 2015. Visitor Books and Guest-generated Discourses of Hospitality: The Case of the Hanok, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(1): 114-13.
- Choi, S., 2022. Blending Old and New: 6 Neo-Traditional Korean Homes. Journal. <https://architizer.com/blog/inspiration/collections/neo-traditional-korean-homes/>
- Corbusier, L., 1986. *Mass-Production Houses*. In L. E. Corbusier (Ed.), *Towards a New Architecture* (pp. 229-265). New York: Dover Publications.
- Çelikel, S.B., 2015. *Endüstriyel Tasarımda Paradigma Kaymaları*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, p. 5.
- Eliade, M., 1991. *Kutsal ve Kutsal Dışı*, Gece Yayınları, İstanbul, pp.16-19.
- Galison, P., 1990. Aufbau/Bauhaus: Logical Positivism and Architectural Modernism. *Critical Inquiry*, 16(4): 709-752.
- Gane, N., 2002. *Max Weber and Postmodern Theory: Rationalization versus Re-enchantment*. New York: Palgrave.
- Heidegger, M., 1971. Building, Dwelling, Thinking. In A. Hofstadter (Ed.), *Poetry, Language and Thought* (pp. 143-162). Harper & Row, New York.
- Heidegger, M., 1977. *The Question Concerning Technology and Other Essays*, Harper and Row, New York.
- Heidegger, M., 2018. Varlık ve Zaman, çev. K. Ökten, Alfa Basım Yayınevi, İstanbul.
- Kim, D., 2002. Feng Shui(Pungsu): Chain of Life that connects Ancestors with Descendants, in: *Koreana---Korean Art & Culture*, 16(4), Winter 2002(English), pp. 24-31.
- Kim, E.S., Chung, J.B., Seo, Y., 2018. Korean traditional beliefs and renewable energy transitions: Pungsu, shamanism, and the local perception of wind turbines. *Energy Research & Social Science*, 46: 262–273. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.07.024>

- Korea.net, 2022. “Gimhae on southern coast named Korea's 'East Asian cultural city for 2024’”.
<https://www.korea.net/NewsFocus/Culture/view?articleId=226449> (Erişim tarihi 18 Nisan 2023).
- Krzysztofik, Z., 2019. The traditional Korean house hanok as a reflection of the family hierarchy. *Art of the Orient*, 8(1): 114–136. <https://doi.org/10.15804/aoto201906>
- Ladner, M., 2017. “What is Pungsu-Jiri, Korea’s Version of Feng Shui?” Culture Trip. <https://theculturetrip.com/asia/south-korea/articles/what-is-pungsu-jiri-koreas-version-of-feng-shui/> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Lee, K., 2021. The Floor: A Reinterpretation of the Korean Home, Focusing on the Ondol. *Space and Culture*. January. doi:10.1177/1206331220976486
- Lee, Y., Lee, Y., Jang, Y., Jang, M., 2011. Health- enhancing architectural features of modern hanok experienced in and desired by Korean residents. *Indoor and Built Environment*, 20(1): 171 –186.
- Lefebvre, H., 1991. *The Production of Space*, İng. çev. D. Nichol-son- Smith, Blackwell, Oxford, 1991 [1974], 110-113.
- Liu, S., Lim, K.R., 2014. The Analysis of Differences Between Residential Space Elements According to Chinese and Korean FengShui Theories. In Proceedings of the Korea Contents Association Conference (pp. 463-464). The Korea Contents Association.
- Naver, 2020. “온돌의 구조”. <https://m.blog.naver.com/starcube777/221827259444> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Naver, 2022. “배산임수”. Naver Korean-English Dictionary. <https://korean.dict.naver.com/koendict/#/entry/koen/6cb89da305924597acb29db2f0689ba0> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Norberg Schulz, C., 1984. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, Rizzoli, New York.
- Ojalvo R., 2012. Modernitenin İki Yüzü Arasında Mimarlık: “Mesken Tutmak” tan Göçebeliğe, *skopbülten*.
- Özcan, U., Güngör, S., 2019. 'Yersizleşmeye Rağmen / Tadao Ando’yu "Yer" Bağlamında Okumak. *Yapı Dergisi*, Sayı: 453, p. 42.

- Park, N., 2018. *Hanok: The Korean House*. Tuttle Publishing, pp. 10-15.
- Petzet, M., 2008. Genius Loci – The Spirit of Monuments and Sites. In: 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: ‘Finding the spirit of place – between the tangible and the intangible’, 29 sept – 4 oct 2008, Quebec, Canada.
- Pratt, K., Rutt, R., 1999. *Korea - A Historical and Cultural Dictionary*. Curzon Press and University of Durham.
- Roth, L.M., 2014. *Mimarlığın Öyküsü* (Çev. Akça, E.), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, pp.622-633.
- Sanku, J., 2022. “Korean House, Hanok”. Google Arts & Culture. <https://artsandculture.google.com/story/jAUhQd74WA4A8A?hl=en> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Sartor, L., 2019. “Hanok - 한옥: The charming traditional Korean houses!” <https://www.lucasartor.com/en/hanok-the-charming-traditional-korean-houses/> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Seoul Hanok, 2021. “Definition of Hanok.”. <https://hanok.seoul.go.kr/front/eng/info/infoHanok.do?tab=1> (Erişim tarihi 9 Haziran 2022).
- Sharr, A., 2013. *Mimarlar için Heidegger*, çev. V. Atmaca, YEM yayın, İstanbul, p. 52-54.
- Song D., Kim Y., Song S., 2019. A Study on the Direction of Sustainable Urban Regeneration through Bibo Feng Shui. *Asia-pacific Journal of Convergent Research Interchange*, 5(1): 47-56. <http://dx.doi.org/10.21742/apjcri.2019.03.05>
- Tuan, Y., 1970. Our treatment of the environment in an ideal and actuality: A geographer observes man’s effect on nature in China and in the Pagan and Christian West. *American Scientist*, 58: 244– 247.
- Tuan, Y.F., 1977. *Space And Place: The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Tudor, D., 2014. *Geek in Korea: Discovering Asia's New Kingdom of Cool*. Tuttle Publishing. ISBN 1462914071.

- Usta, G., 2020. Mekan ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açıdan İrdelenmesi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10 (1): 25-30.
- Yılmaztürk, F.B., 2003. Mircea Eliade'nin Kutsal Anlayışı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye, pp. 65.72.
- Yoon, H., 1980. The image of nature in geomancy. *GeoJournal*, 4(4): 341–348.
<https://doi.org/10.1007/BF00219581>
- Yoon, H., 2003. *A Preliminary Attempt to Give a Birdseye View on the Nature of Traditional Eastern (Asian) and Western (European) Environmental Ideas*. In E. Ehlers & C. F. Gethmann (Eds.), *Environment Across Cultures*, pp. 123–142.
- Yoon, H., 2008. *The Culture of Fengshui in Korea - An Exploration of East Asian Geomancy* (First paperback edition) [E-book]. Lexington Books.